

Diasporos grįžimas į Lietuvą – vienas iš nacionalinio saugumo ir ekonominio tvarumo didinimo pagrindų

Juozas Olekas, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas

1990 metais Lietuvoje gyveno apie 3,7 milijono žmonių, o dabar – apie 2,9 milijono. Gyventojų skaičiaus sumažėjimas daugiau nei 20 proc. yra viena iš didžiausių demografinių „duobių“ Europos Sąjungoje. 2018–2025 metais šalies gyventojų skaičius buvo stabilizuotas, bet Europos Sąjungos statistikos tarnyba ir tuo laikotarpiu prognozavo jo mažėjimą. Lietuvos Valstybės duomenų agentūra 2025 m. gruodį paskelbė vertinimą, kuriame teigiama, kad, nesiėmus esminių demografinės politikos korektyvų, šalies gyventojų skaičius visą XXI amžių mažės. Klausimas, kylantis skaitant niūrias statistikų prognozes, – ką Lietuva gali ir turi padaryti, kad sustabdytų savo populiacijos nykimą?

Straipsnio tikslas yra akcentuoti Lietuvos populiaciją gausinančius demografinės politikos elementus, suprantama, remiantis įrodymais grįžta politika. Paskutinių kelerių metų raida rodo, kad gyventojų skaičiaus mažėjimą galima sustabdyti.

2026 metų pradžioje Lietuvoje gyventojų buvo beveik 80 tūkstančių daugiau nei ikipandeminiais 2019 metais.

Geriau suprasdami demografinius procesus ir tobulindami atsaką į esamas problemas, galime ir turime pasiekti, kad 2030 metais Lietuvoje tiek naujagimių, tiek suaugusiųjų būtų daugiau nei 2026 metais.

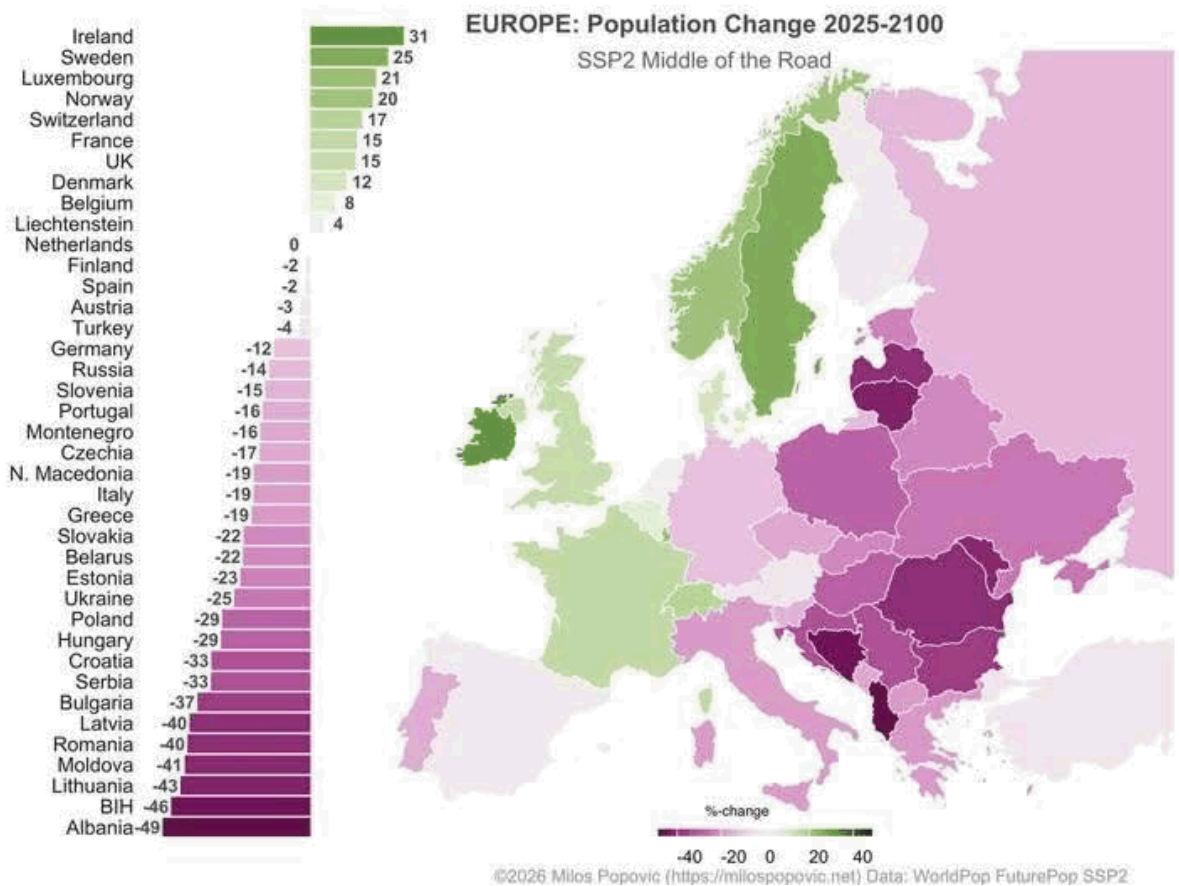
Lietuvos gyventojų skaičiaus pokytį lemia įvairios priežastys, kurių santykinis reikšmingumas kinta.

1994–2018 metais pagrindinis šalies gyventojų skaičiaus mažėjimo veiksnys buvo skurdo ir ribotų įsidarbinimo galimybių nulemta emigracija. Tuo laikotarpiu Lietuvą paliko beveik 590 000 žmonių daugiau, nei sugrįžo, ir tai lėmė apie 72 proc. Lietuvos gyventojų neigiamą pokytį.

2019–2025 metų laikotarpiu į Lietuvą įvažiavo beveik 208 000 žmonių daugiau, nei išvažiavo. Jeigu dėl vis didėjančio gimusiųjų skaičiaus atsilikimo nuo mirusiųjų skaičiaus nebūtume praradę beveik 120 000 gyvybių, šiandien mūsų jau būtų ne 2,9, o 3 milijonai.

Dauguma statistinių prognozių (viena iš jų atspindėta 1 paveiksle) numato, kad gyventojų skaičius sparčiai augs Airijoje, Norvegijoje, Švedijoje, bet, jeigu nebus daroma radikalių demografinės politikos pokyčių, mažės Lietuvoje. Ko reikia imtis, kad Lietuva, vertinant pagal gyventojų skaičių, „žaliuotų“ kaip pirmaujančios Šiaurės Europos valstybės?

1 paveikslas. Gyventojų skaičiaus pokytis 2025–2100 metais, proc.

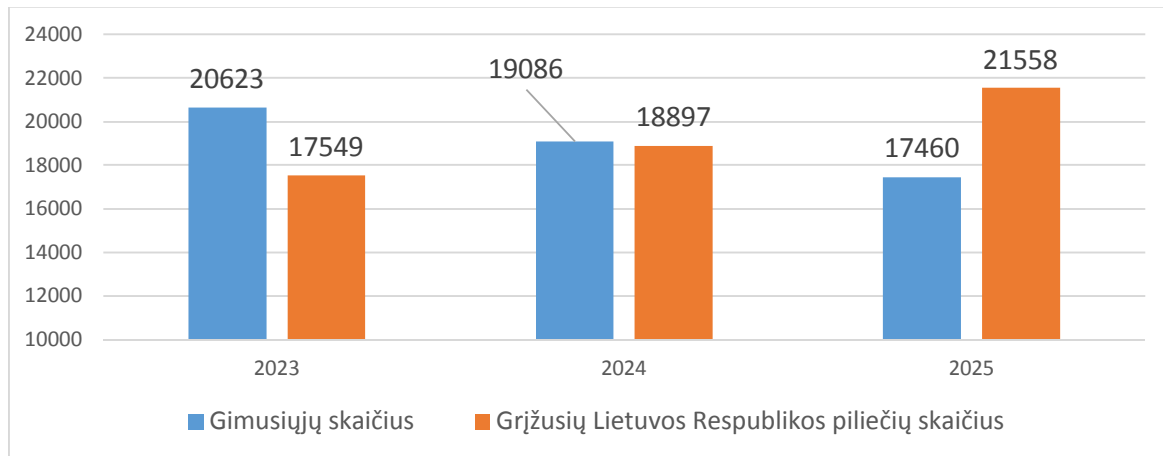

- Ilguoju laikotarpiu Lietuvos, kaip ir Skandinavijos valstybių, demografinis tvarumas priklauso nuo aukšto gimstamumo, ilgaamžiškumo ir teigiamos tarptautinės migracijos.
- 10–15 metų laikotarpiu Lietuva turi esminį pranašumą prieš kaimynus. 1990–2018 metais Lietuvą paliko apie 700 tūkstančių piliečių. Susigrąžinusi bent pusę neseniai išvykusios ir svetur šaknų dar iki galo neįleidusios diasporos, Lietuva vidutinės trukmės laikotarpiu neutralizuotų dabartinį žemo gimstamumo poveikį. 2024 metais Užsienio reikalų ministerijos užaktyto tyrimo duomenimis, 22 proc. respondentų planuoja grįžti gyventi į Lietuvą ateityje, dar 57 proc. respondentų neatmeta grįžimo į Lietuvą galimybes.

Apie diasporos grįžimą būtina pakalbėti plačiau.

Išankstiniu Valstybės duomenų agentūros vertinimu (2 paveikslas), 2025 metais į šalį grįžo daugiau Lietuvos piliečių, nei joje gimė kūdikių.

2 paveikslas. Lietuvos piliečių skaičiaus augimo šaltiniai

Šaltinis: VDA

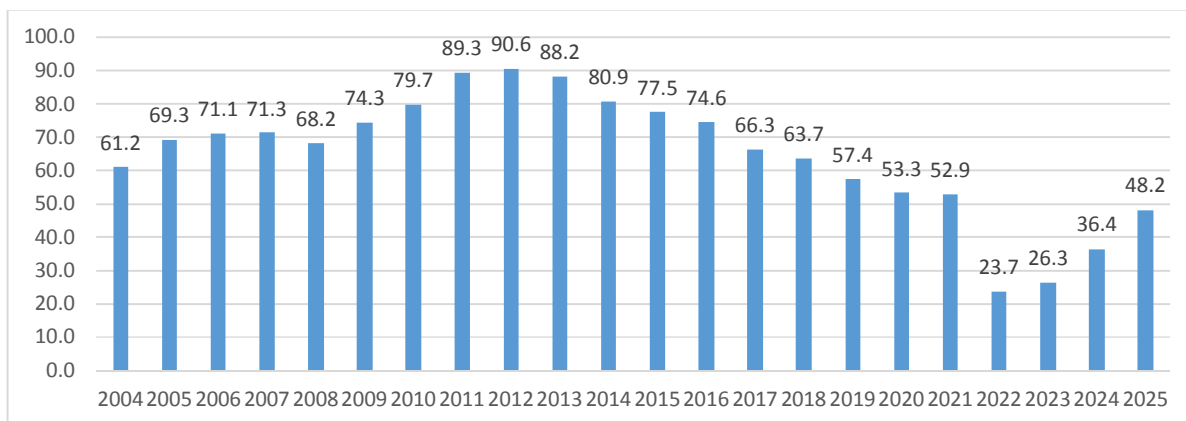
Pastebėtina, kad, diskutuojant demografinė tematika, diasporos grįžimo teikiamos galimybės nėra reikiamai įvertinamos. Retai pastebimi grįžę ir sėkmingai Lietuvai besidarbuojantys gydytojai, mokslininkai, verslininkai, žiniasklaidoje retai aptinkama nuorodų į sėkmingai kraštiečius susigrąžinančių Alytaus ar Akmenės rajono savivaldybių patirtį. Nepakankamą dėmesį diasporos grįžimui rodo ir valstybės investicijų į demografinius procesus struktūra. Lietuva motinystės (tėvystės) pašalpoms kasmet skiria šimtus milijonų, o diasporos politikai – apie 10 milijonų eurų.

Pritardamas Dvidešimtosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programai Seimas pritarė ir diasporos grįžimo į Lietuvą skatinimo veiksloms:

- užtikrinsime grįžtančių iš užsienio Lietuvos piliečių reintegraciją Tėvynėje;
- sukursime kvalifikuotų aukštųjų technologijų specialistų pritraukimo strategiją, skatindami grįžti Lietuvos piliečius, dirbančius užsienyje, aukštos pridėtinės vertės įmonėse ir mokslo įstaigose;
- skirsime daug dėmesio į Lietuvą grįžusių gyventi šeimų vaikų sėkmingai integracijai į Lietuvos švietimo sistemą;
- palaikysime ir plėsimė jau esamas karjeros, integracijos ir jaunimo stažuotčių programas, skirtas svetur dirbantiems tėvynainiams paskatinti grįžti į Lietuvą ir joje dirbti;
- skatinsime svarbius diasporos įsitraukimo projektus saugumo, pilietiškumo, švietimo, kultūros, jaunimo, ekonomikos, mokslo, sporto ir kitose srityse. Stiprinsime diasporos ir Lietuvos regionų ryšius.

Vyriausybės programoje skiriamas santykinai didelis dėmesys diasporos grįžimui prieštarauja dabartiniu metu politinėse diskusijose vyraujančiam imigracijos susiejimui su trečiųjų šalių piliečių atvykimu, bet atitinka Lietuvos raidą įstojus į Europos Sąjungą. 2004–2025 metais Lietuvos piliečių dalis tarp imigrantų viršijo 50 proc. Užsienio piliečiai didžiąją dalį tarp imigrantų sudaro tik intensyvių karo veiksmų Ukrainoje metu (3 paveikslas).

3 paveikslas. Lietuvos piliečių lyginamasis svoris tarp imigrantų, proc.

Šaltinis: VDA

Šalies gyventojų skaičiaus tvarumas yra Seimo, Vyriausybės, verslo, savivaldybių atsakomybė. Sutarkime dėl tikslo – 2030 metais Lietuvoje gyvenančių 3 milijonų gyventojų – ir bent dalies veiklų šiam tikslui pasiekti. Sąlygų į užsienį išvykusiems piliečiams grįžti į Tėvynę ir reintegruoti sudarymas yra visų dabartinių ir būsimų Seimo frakcijų ir vyriausybių garbės dalykas.